राज्याचे व्यसनमुक्तीचे धोरण व अनुषंगीक कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करण्यासाठी राज्यस्तरीय, जिल्हास्तरीय व तालुकास्तरीय समिती स्थापन करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग,
शासन निर्णय, क्रमांक- युटीए - २०११/समिती /प्र.क्र. ३२६/सुधार-१
मंत्रालय, मुंबई- ४०००३२,
दिनांक - १ ऑक्टोबर , २०११

वाचा :- १) गृह विभागाचा शासन निर्णय, क्रमांक- सीएलसी -११०१/सीआर-१/भाग-२ /ईएक्ससी-२, दिनांक ६ डिसेंबर, २००२
२) शासन निर्णय, सामाजिक न्याय, विभाग क्रमांक- डीडीपी-२००९ /प्र.क्र.१४९ /सुधार-१, दिनांक १७ ऑगस्ट, २०११.

प्रस्तावना :- भारताच्या राज्यघटनेतील अनुच्छेद ४७ मधील सार्वजनिक आरोग्य व जनतेच्या आरोग्य रक्षणासाठी (औषधीय प्रयोजनाव्यतिरिक्त) मादक पदार्थावरील बंदीचे मार्गदर्शक तत्व समाविष्ट करण्यात आले आहे. त्यानुसार राज्याचे व्यसनमुक्तीविषयी धोरण निश्चित करण्यात आले असून सामाजिक न्याय विभागाच्या दिनांक १७ ऑगस्ट, २०११ च्या संदर्भाधीन शासन निर्णयान्वये महाराष्ट्र राज्याचे व्यसनमुक्ती धोरण जाहीर करण्यात आले आहे.

सदरहू शासन निर्णयात व्यसनमुक्ती बाबतची सद्य:स्थिती, उत्पादन विषयक धोरण, मद्यसेवन परवाना, दारुसेवन विषयक धोरण, वैध मद्य विक्री परवाना धोरण, वैध दारुबाबत जनतेचा अधिकार, प्रशासकिय जबाबदाऱ्या, ग्राम सभेची कर्तव्ये, व्यसनमुक्ती समित्यांची रचना व कर्तव्ये, व्यसन मुक्तीचा प्रचार व प्रसार, व्यसन मुक्तीसाठी प्रशिक्षण, व्यसन मुक्तीसाठी उपचार इत्यादीबाबत ऊहापोह करण्यात आला आहे.

उपरोक्त शासन निर्णयान्वये व्यसनमुक्ती धोरण जाहीर करताना त्याची यशस्वीपणे अंमलबजावणी करण्यासाठी व्यसनमुक्ती समित्या गठीत करण्याबाबतची तरतूद करण्यात आली आहे. यात समित्यांची रचना व कर्तव्ये विशद करण्यात आली आहेत. सद्य:स्थितीत अवैध दारु धंदयावर बंदी आणण्यासाठी तालुकास्तरीय समितीची स्थापना करणेबाबत गृह विभागाचा शासन निर्णय, क्रमांक- सीएलसी -११०१/सीआर-१/भाग-२ /ईएक्ससी-२,

दिनांक ६ डिसेंबर, २००२ अस्तित्वात आहे. व्यसनमुक्ती धोरणाच्या अंमलबजावणीसाठी विविध स्तरावरील समित्या गठीत करणेबाबत शासन निर्णय निर्गमित केल्यानंतर दिनांक ६ डिसेंबर, २००२ ची आवश्यकता असणार नाही.

शासन निर्णय :-

या शासन निर्णयान्वये गृह विभागाचा शासन निर्णय क्रमांक- सीएलसी -११०१/सीआर-१/भाग-२ /ईएक्ससी-२, दिनांक ६ डिसेंबर, २००९ हा अधिक्रमित करण्यात येत आहे.

दिनांक १७ ऑगस्ट, २०११ च्या शासन निर्णयात जाहीर केलेल्या व्यसनमुक्ती धोरणाची परिणामकारक व योग्य अंमलबजावणी करण्यासाठी राज्यस्तरीय, जिल्हास्तरीय व तालुका स्तरीय समित्या गठीत करण्यात येत असून त्याची रचना व कर्तव्ये खालीलप्रमाणे असतील -

अ) राज्य स्तरीय व्यसनमुक्ती समिती

१	मा. मंत्री , सामाजिक न्याय	अध्यक्ष
२	मा. मंत्री, राज्य उत्पादन शुल्क	सदस्य
३	मा. राज्यमंत्री, सामाजिक न्याय	सदस्य
४	मा. राज्यमंत्री, राज्य उत्पादन शुल्क	सदस्य
५	विधान सभा / परिषद सदस्य	सदस्य ८ (४ महिला)
६	स्वातंत्र्य सैनिक	प्रतिनिधी (२)
७	व्यसन मुक्तीशी निगडीत सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेले प्रतिनिधी	प्रतिनिधी २
८	भ्रष्टाचार विरुध्द जन आंदोलनाचे सदस्य अथवा कार्यकर्ता	प्रतिनिधी २
९	नशाबंदी मंडळातील महिला प्रतिनिधी	प्रतिनिधी (४)
१०	स्वयंसेवी संस्थांचे सदस्य	प्रतिनिधी ४ (२ महिला)
११	अनुसूचित जाती /जमाती च्या महिला प्रतिनिधी -	सदस्य (४)

१२	प्रधान सचिव, गृह विभाग (विशेष)	पदसिध्द सचिव
१३	सचिव, महिला व बाल कल्याण विभाग	पद सिध्द सदस्य
१४	सचिव, राज्य उत्पादन शुल्क विभाग	पदसिध्द सचिव
१५	सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभागं	पदसिध्द सचिव
१६	सचिव, सामजिक न्याय विभाग	पदसिध्द सचिव
१७	संचालक, समाज कल्याण,संचालनालय	सदस्य सचिव

ब) जिल्हास्तरीय व्यसनकार्य समितची रचना

१	जिल्हाधिकारी	अध्यक्ष
२	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जि.प.	कार्यकारी अध्यक्ष
३	विधानसभा सदस्य	प्रतिनिधी -४ (२ महिला)
४	स्वातंत्र्य सैनिक	प्रतिनिधी (२)
५	समाज कार्य महाविद्यालयाचे प्राचार्य	प्रतिनिधी (२)
६	शिक्षण क्षेत्रातील नामांकित व्यक्ती	प्रतिनिधी
७	जिल्हा राष्ट्रीय सेवा योजना प्रमुख	प्रतिनिधी २
८	वारकरी सांप्रदाय	प्रतिनिधी -२
९	जिल्हा शिक्षणाधिकारी	सदस्य
१०	जिल्हा परिषदेच्या महिला सदस्य	प्रतिनिधी (३)
११	महिला बचत गटाचा प्रतिनिधी	प्रतिनिधी (४)
१२	महिला वकील	प्रतिनिधी -२
१३	स्वयंसेवी संस्थाचा प्रतिनिधी	प्रतिनिधी -२
१४	जिल्हयातील दैनिकांचा संपादक /पत्रकार	प्रतिनिधी -२
१५	अनुसूचित जाती /जमाती च्या महिला सदस्य	प्रतिनिधी (४)
१६	जिल्हा अधिक्षक, राज्य उत्पादन शुल्क	प्रतिनिधी
१७	जिल्हा पोलीस अधिक्षक	प्रतिनिधी

प्रधान सचिव (नियोजन विभाग) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई

प्रधान सचिव (वित्त विभाग) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई

प्रधान सचिव, गृह विभाग / राज्य उत्पादन शुल्क यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई

प्रधान सचिव, विधी व न्याय विभाग यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई

सचिव, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग यांचे स्वीय सहायक ,मंत्रालय, मुंबई

सर्व विभागीय आयुक्त, मुंबई

सर्व पोलीस आयुक्त, मुंबई

आयुक्त, राज्य उत्पादन शुल्क, मंत्रालय, मुंबई

सर्व जिल्हाधिकारी

सर्व पोलीस अधिक्षक, महाराष्ट्र राज्य

संचालक, समाज कल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

सर्व विभागीय समाजकल्याण अधिकारी, पुणे

सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद

सर्व विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी

निवड नस्ती कार्यासन सुधार-१.

१८	विशेष जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी	सदस्य सचिव

क) तालुकास्तरीय व्यसनमुक्ती कार्यसमिती

१	तहसिलदार	अध्यक्ष
२	गट विकास अधिकारी	कार्यकारी अध्यक्ष
३	स्वातंत्र्य सैनिक	सदस्य-२
४	गट शिक्षणाधिकारी	सदस्य
५	महाविद्यालयातील प्राचार्य	प्रतिनिधी -२
६	शिक्षण क्षेत्रातील नामांकित व्यक्ती	प्रतिनिधी -२
७	वारकरी सांप्रदाय	प्रतिनिधी -२
८	महिला सरपंच	प्रतिनिधी (४)
९	पंचायत समिती महिला सदस्य	प्रतिनिधी (२)
१०	स्वयंसेवी संस्थाचा प्रतिनिधी	प्रतिनिधी (४)
११	स्थानिक किर्तनकार	प्रतिनिधी (२)
१२	जिल्हयातील दैनिकांचा संपादक /पत्रकार	प्रतिनिधी-२
१३	स्थानिक लोक कलावंत	प्रतिनिधी-२
१४	महिला मंडळाचे प्रतिनिधी	प्रतिनिधी (२)
१५	अनुसूचित जाती / जमातीचा प्रतिनिधी	प्रतिनिधी (४) (२ महिला)
१६	सामाजिक कार्यकर्ता	प्रतिनिधी
१७	महिला बचत गट	प्रतिनिधी ४
१८	तालुक्यातील सर्व पोलीस ठाणे अंमलदार	सदस्य
१९	निवासी नायब तहसिलदार	सदस्य सचिव

(Counselling) देण्यासाठी आवश्यक सुविधा उपलब्ध केल्या जातील.

५) वैद्यकीय उपचार केंद्राने व्यसनमुक्तीसाठी दिर्घकाळ व अल्पकालीन योजना आखावी व त्याप्रमाणे व्यसनमुक्त होऊ इच्छिणाऱ्या व्यक्तीला दवाखान्यात दाखल करुन उपचार करणे,

६)महाराष्ट्रातील चारही प्रादेशिक मनोरुग्णालयात व्यसनमुक्तीचे उपचार केले जातील.

सदर शासन निर्णय हा सामाजिक न्याय विभागाचा शासन निर्णय, क्रमांक-शासन निर्णय, क्रमांक- डीडीपी-२००९/प्र.क्र.१४९/सुधार-१, दिनांक १७ ऑगस्ट, २०११ मध्ये करण्यात आलेल्या तरतूदीस अनुलक्षून निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या संकेत स्थळावर उपलब्ध केला असून त्याचा सांकेतांक क्रमांक २०१११००११५२९५१००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने ,

(दिनेश वाघमारे)
सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

मा. मुख्यमंत्री यांचे स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय, मुंबई

मा. उपमुख्यमंत्री यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई

मा.मंत्री (सा.न्या.) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई

मा.मंत्री, गृह विभाग / राज्य उत्पादन शुल्क यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई

मा. मंत्री, विधी व न्याय विभाग यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई

मा. राज्यमंत्री (सा. न्या.) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई

मा. राज्यमंत्री, गृह विभाग/ राज्य उत्पादन शुल्क स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई

मा. राज्यमंत्री, विधी व न्याय विभाग यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई

मा. मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई

राज्यस्तरीय, जिल्हास्तरीय व तालुका स्तरीय समितीचा कार्यकाळ ५ वर्षाचा असेल.

वरीलप्रमाणे विहित करण्यात आलेल्या व्यसनमुक्ती समितीची रचना लक्षांत घेऊन जिल्हाधिकारी तसेच तहसिलदार यांनी जिल्हा पालकमंत्र्यांच्या सल्ल्याने दिनांक २ ऑक्टोंबर, २०११ पूर्वी जिल्हास्तरीय, तालुका स्तरीय व्यसनंमुक्ती समिती गठित करावी व ती स्थानिक वृत्तपत्रातून प्रसिध्द करावी. त्याची प्रत संचालक, समाज कल्याण, संचालनालय, पुणे यांना माहितीसाठी पाठवावी.

वरील प्रमाणे गठीत करण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय व्यसनमुक्ती नियामक मंडळाची बैठक किमान ६ महिन्यात एकदा तर, जिल्हास्तरीय व तालुकास्तरीय व्यसनमुक्ती नियामक मंडळाची किमान २ महिन्यातून एक बैठक आयोजित करावी. कालबध्द बैठका आयोजित करणे ही संबंधित व्यसनमुक्ती मंडळाच्या सदस्य सचिवाची जबाबदारी असेल.

व्यसनमुक्तीच्या कार्यात उत्कृष्ट काम करणा-या ३ जिल्हास्तरीय व्यसनमुक्ती समित्या, ३ तालुकास्तरीय व्यसनमुक्ती समित्या, व्यसनमुक्तीबाबत काम करणा-या ३ सेवाभावी संस्था व व्यसनमुक्तीबाबत लक्षवेधी काम करणा-या ३ अधिकारी / कर्मचा-यांचा प्रत्येक वर्षी २ ऑक्टोंबर रोजी गौरव करण्यात येईल.

वरील प्रमाणे गठीत करण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय, जिल्हास्तरीय व तालुकास्तरीय समित्यांचे कर्तव्य खालीलप्रमाणे असेल.

अ) प्रचार व प्रसार -

१) सर्व शैक्षणिक संस्था, शालेय व महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांच्या अभ्यासक्रमात दारुसह सर्व व्यसनांच्या दुष्परिणामांची माहिती समाविष्ट करतील.

२) व्यसनांचे दुष्परिणाम, त्याचे महिला विरोधी व गरीबी विरोधी स्वरुप समाजासमोर आणण्यासाठी सर्व शैक्षणिक संस्थामध्ये पथनाटय, एकांकिका, पोस्टर्स, स्लोगन्स व इतर स्पर्धांचे आयोजन करणे.

३) मद्यपानासह सर्व व्यसनांच्या दुष्परिणामांची चित्रफित / चलचित्र तयार करुन शाळा महाविद्यालये, यात्रा, गणेशोत्सव, महिला मंडळे अशा सार्वजनिक उत्सवांच्या ठिकाणी दाखविणे.

४) अंमली पदार्थ विरोधी दिन, तंबाखू विरोधी दिन, धुम्रपान विरोधी दिन, नशाबंदी दिवस तसेच सप्ताह पाळण्यात यावेत व अशा दिवशी शैक्षणिक संस्थामधून प्रचार फेरी काढणे

५) व्यसनांचे दुष्परिणाम दर्शविणाऱ्या दूरदर्शन मालिका, लघुपट, हिंदी-मराठी भाषेत जाहिराती, दूरवाणी तथा दूरदर्शन माध्यमामार्फत प्रसारित करणे

६) विद्यार्थ्यांना दवाखान्यात नेऊन व्यसनांच्या दुष्परिणामांची माहिती देणे.

७) व्यसनमुक्ती गाव अभियान राबवून दूरवाणी व दूरदर्शनवर त्याची व्यापक प्रसिध्दी करणे. व्यसनमुक्त गावास देण्यात येणाऱ्या पुरस्काराची रक्कम बचत प्रमाणपत्र स्वरुपात तीन वर्षाच्या ठेवीसाठी देणे, जेणेकरुन ते गाव किमान तीन वर्षे तरी व्यसनमुक्त राहील.

८) किर्तने तथा लोककला माध्यमातून दारुबंदी व व्यसनमुक्तीचा प्रचार करणे.

ब) व्यसनमुक्तीसाठी प्रशिक्षण

१) समाजकार्य महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना व्यसनमुक्ती प्रचारकार्य या विषयाचा कार्यानुभव अनिवार्य करुन त्यांना प्रचार कार्यात सहभागी करणे, तसेच ऑक्झीलरी नर्स, मिडवाईफ व बहुउद्देशीय आरोग्य सेवक यांच्या अभ्यासक्रमात व्यसनमुक्तीचे प्रशिक्षण देणे.

२) अल्कोहोलीक ॲनॉनिमसच्या व असे कार्य करणाऱ्या इतर कार्यकर्त्यांचा व्यसनमुक्ती व दारुबंदी प्रचारात सहभाग करणे.

क) व्यसनमुक्तीसाठी उपचार

१) व्यसनाधीन शासकीय कर्मचाऱ्यांना व्यसनमुक्तीसाठी कौन्सिलिंगची सुविधा

२) राज्यस्तरीय व्यसनमुक्ती नियामक मंडळाच्यावतीने जिल्हास्तरीय व तालुकास्तरीय समित्या, ग्राम रक्षक दल, ग्रामपंचायत व्यसनमुक्ती कार्य समित्यांचे सदस्य, कार्यकारी मंडळाच्या सदस्यांना व व्यसनमुक्तीचे कार्य करणाऱ्या इच्छुक लोकांना व्याख्याने, पथनाटय, पोस्टर्स चित्रफित व इतर माध्यमांतून प्रशिक्षण देणे.

३) मानसोपचार तज्ज्ञ व समाजकार्यात प्रशिक्षित असलेल्यांना दारुबंदी व व्यसनमुक्तीसाठी सल्लागार म्हणून नेमणे.

४) प्रत्येक जिल्हा रुग्णालयातील १० खाटांच्या मनोविकार कक्षात व्यसनमुक्तीसाठी रुग्णांना भरती करण्यात येईल व व्यसनाधीन व्यक्तीवर उपचाराची सोय तसेच त्याला सल्ला